

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
«POLITICUS» РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ
ВИМІРИ**

16 травня 2022 р.

м. Одеса

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № _
від 26. 05. 2022 р.)

Організаційний комітет конференції:

Наумкіна С. М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долженков О. Ф. – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Музиченко Г. В. – доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Ростецька С. І. – доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Проноза І. І. – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Швець С. Л. - кандидат політичних наук, асистент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Добровольська Г. Д. – студентка 4-го курсу спеціальності «Право» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гладка В. В. – студентка 3-го курсу спеціальності «Політологія» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Сучасні виклики соціально - політичного розвитку:

С 91 політико-правові, соціально-економічні та культурні виміри : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених (м. Одеса, 16 травня 2022 р.). Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально - політичних досліджень «Politicus», 2022. 104 с.

УДК 321(477)(063)

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2022

© Центр соціально-політичних досліджень «Politicus», 2022

КУЛЬТУРНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Бондаренко І. С. студентка 3 курсу спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Проблема становлення єдиної національної ідентичності громадян України є однією з визначальних для українського суспільства та для подальшого формування його як повноцінної нації.

Уперше феномен української ідентичності як проблема національного будівництва згадується у кириломедодіївців і Т. Шевченка. Ідеологічні настанови братства виходили із пріоритету таких важливих для формування модерної української нації принципів, як народний суверенітет, національна держава, федеративний устрій, народоправство, заперечення деспотизму й абсолютизму тощо.

1917-го Михайло Грушевський видав брошуру «Хто такі українці і чого вони хочуть?», щоб пояснити мешканцям України загалом і прихильникам українського руху зокрема, звідки взялися українці, у чому суть української ідентичності, а також окреслити завдання, які стояли перед національним рухом у контексті вибудовування нових відносин із Росією. Здавалося б, проголошення незалежності України в 1991 році зробило запитання Грушевського неактуальним. Але Революція гідності та війна в Україні показали: українцям потрібно знову давати відповідь на нього.

Але на сам перед з'ясуємо, що ж таке ідентичність та національна ідентичність. Національна ідентичність – це синкретичний феномен, що містить у собі елементи і культурної ідентичності (виникають унаслідок дії етнокультурних чинників, сформованих протягом тривалого часу: історична пам'ять, культура, мова, релігія), і громадянської (базується на домовленостях щодо норм соціально-

політичного співіснування) [5]. За своїм змістом національна ідентичність є сферою ідей, цінностей і смислів культури, що сприймаються та артикулюються більшістю громадян країни.

Визначальною умовою формування національної ідентичності є позитивне сприйняття громадянами своєї нації, країни, держави. Тенденцією формування української національної ідентичності можна вважати те, що більшість українців пишаються своєю країною, вважають себе патріотами, незважаючи на всі соціально-економічні проблеми свого буття.

Як зазначає В. Фесенко, за роки незалежності абсолютна більшість громадян країни не просто звикли до державних символів незалежної країни, а і сприймають їх як свої. Не лише у Львові, а й у Донецьку та Криму вболівають за збірну під синьо-жовтим прапором. На початку 1990-х це здавалося б нонсенсом. Усе це свідчить про те, що хоча й повільно, однак таки зростає громадянська ідентичність українців, більшість яких починає ототожнювати себе насамперед із власною країною [8].

На думку публіциста М. Рябчука, є дві «України»: громадяни нової держави за власним вибором (зробленим 1 грудня 1991 р.), україномовні, патріоти, західники та проєвропейці, а також ностальгійні «совки», креоли за своєю свідомістю, поступливі авторитаризму, російськомовні, конформісти, євразійці та москвофіли.

Під час дослідження респондентам з Донецька та Львова запропонували вибрати свій варіант національної ідентичності з трьох можливих – української, російської та радянської. У 1994 році радянська ідентичність у Донецьку виявилася популярнішою за російську та українську, у Львові, як і очікувалося, найпопулярнішою виявилася українська ідентичність.

За 5 років (у 1999 році) дослідники зафіксували, що ієрархія ідентичностей у Львові виявилася стабільною. А в Донецьку, як виявилось, вона є досить динамічною. Так, з-поміж національних ідентичностей найпопулярнішою є вже не радянська, а українська [7].

Причиною того що, в умовах незалежності була відсутня цілеспрямована політика формування української ідентичності її громадян, з 1991 року вона дуже

повільно відновлювалася й наново формувалася лише самоплином, стихійно, без активних цілеспрямованих дій держави [3, с. 22].

Небезпека конкуренції на теренах України української та російської ідентичностей полягає у тому, що остання, на відміну від проєвропейської, здатна замінити українську національну ідентичність, бо механізми її конструювання формують ілюзію «нерозрізнення» цих ідентичностей через спільний багатовіковий спосіб буття, спільні життєві практики у побуті, освіті, охороні здоров'я, кар'єрному зростанні, віруваннях тощо. Феномен цього нерозрізнення вдало використовує кремлівська пропаганда у гібридній війні РФ проти України.

Етап відторгнення російської ідентичності має завершитись із настанням періоду формування нової якості ідентичності громадян України – консолідації суспільства навколо «проекту майбутнього» Основою такого проекту має стати реальне сприйняття європейської системи цінностей та готовність України інтегруватися до європейських структур шляхом здійснення відповідних реформ. Таким чином, боротьба за перемогу української ідентичності є не розвагою національно стурбованих інтелігентів, а боротьбою за майбутнє Української держави [3, с. 23].

Гібридна війна, фактична збройна агресія Росії проти України привели до радикальної консолідації її населення навколо цінностей українства, української ідентичності. За результатами спільного дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), Соціологічної групи «Рейтинг», Центру соціальних і маркетингових досліджень (СОЦІС) та Центру Разумкова, що проходило в березні 2017 р., частка громадян України, які декларують свою українську національну ідентичність, становила 90,6% [2].

Проте гібридна війна Росії проти України не лише посприяла політичній консолідації української нації, а й загострила та унаочнила ті глибокі цивілізаційні, ідентичнісні й ціннісні поділи, які в Україні завжди існували і які, власне, й уможливили для Росії порівняно легку анексію Криму, окупацію частини Донбасу та інфікування значної частини громадян України антиукраїнською пропагандою.

Тобто є підстави говорити про певну кризу національної ідентичності в Україні. Криза ідентичності в Україні прослідковується у таких вимірах: українська

громадянська – етнічна ідентичність; національна – регіональна ідентичність; мовні протиріччя; конфесійні особливості населення; різні соціально-економічні пріоритети громадян тощо. Утім, конфлікт ідентичностей в Україні – це радше конфлікт різних частин української політичної нації у процесі її становлення, а лінії розмежування проходять не за етнічною чи мовною ознаками, а за моделями майбутнього (чи повернення до минулого). Як пише С. Римаренко, на одній території нині співіснують дві країни. Україна пострадянська, де наявні корупція, крадіжки на всіх рівнях та голосування за гроші, і Україна нова, що успішно воює, збирає гроші на армію і намагається запуснути нові бізнеспроекти [6, с. 286].

Французький політолог Д. Муазі доводить, що світом правлять три головні емоції: надія, страх і приниження. На його думку, кожна нація керується якоюсь одною [4]. Якщо застосувати його концепцію для сучасної України, то вона – нація надії. Обидва Майдани були породжені надією на краще життя, такою самою надією є результати і президентський, і парламентських виборів 2019 року. Як уже зазначалося, після виборів істотно зросла віра громадян у те, що Україна здатна подолати наявні проблеми та труднощі впродовж найближчих кількох років.

Українська ідентичність і досі є «незавершеним проектом». Особливості сучасного етапу формування національної ідентичності в Україні визначаються, з одного боку, потребою реалізації ідеї нації на основі цінностей українства, з іншого – необхідністю реалізації соціально-економічних інтересів громадян безвідносно до їх станової, етнічної, релігійної та політичної визначеності, що таїть у собі внутрішній потенціал конфліктності та деконсолідації суспільства. А країна має виробити цілеспрямовану державну політику щодо подолання криз ідентичності, нейтралізації її загроз.

В основу такої політики може бути покладена Концепція формування національної ідентичності громадян України з визначенням політичних, економічних та соціокультурних механізмів і пріоритетів консолідації національної спільноти. Геополітичним пріоритетом такої консолідації може бути європейський та євроатлантичний вибір України, який підтримує, за соціологічними опитуваннями, понад половина її громадян. Основою європейського вибору країни має бути чітке дотримання принципу верховенства

права, Конституції України та законів держави щодо створення інституційної системи, яка б сприяла подальшій консолідації, а не поділу країни. Окрім того, Україна як новітній незавершений цивілізаційний проект має всі перспективи уникнути пасток як «плавильного казана» та мультикультуралізму, так і проблем глобалізації, оскільки багато з них ще не набули на її теренах широкого втілення. Її можливе перспективне майбутнє – побудова громадянської, політичної нації, де етнічна та групова самоідентифікація громадян буде надійно захищена недоторканністю прав і свобод людини та громадянина, достойно забезпеченого творця свого майбутнього. Проте така цивілізаційна перспектива потребує детального теоретичного опосередкування як причин, витоків та небезпек глобалізації, так і визначення можливих шляхів та чинників їх запобігання[1].

Література

1. Воропаєва, Т. Становлення національної і європейської ідентичності громадян України: емпіричне дослідження (1991–2011 рр.) / Т. Воропаєва // 20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього: мат-ли XI наук.-практ. конф. – К. : НАДУ, 2011. – С. 186.
2. Гринів І., Чех М. Національне питання: Україна як Європа // Дзеркало тижня. Україна. 2017. 17 черв. URL : https://dt.ua/internal/nacionalne-pitannyaукраїна-як-європа-245832_.html
3. 6. Лосєв І. Межа дискусії. Про політичний сенс національно-культурної ідентичності // Український тиждень. 2019. № 44 (624). С. 22–23.
4. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. Київ, Брайт Букс, 2018. 184 с.
5. Ортега-и-Гассет, Х. История как система / Х. Ортега-и-Гассет // Вопросы философии. – 1996. – № 6. – С. 82. 14. Хесле, В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности В. Хесле // Вопросы философии. – № 10. – 1994. – С. 112.
6. Римаренко С. Регіональні аспекти соціокультурних трансформацій в Україні // Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. Київ: ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. С. 284–309.

7. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.

8. Хесле, В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности В. Хесле // Вопросы философии. – № 10. – 1994. – С. 112.